

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕМОГРАФІЧНА ПОЛІТИКА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»

Рівень освіти	Перший (бакалаврський)
Спеціальність	В9 Історія та археологія
Освітня програма	«Соціальна антропологія»
Тривалість викладання	8-й семестр (15 чверть)
Кількість кредитів	4 кредитів ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції:	2 години на тиждень
практичні:	2 години на тиждень
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

Кафедра, що викладає: історії та політичної теорії

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти

Онлайн-консультації: Ovdin.O.V@nmu.one

Викладач:

Овдін Олександр Володимирович

к. і. н., доцент, доцент кафедри

Персональна сторінка:

<https://ipt.nmu.org.ua/ua/spivr/ovdin.php>

E-mail: Ovdin.O.V@nmu.one

1. Анотація до курсу

Під час вивчення даної дисципліни Ви ознайомитеся із поняттям, сутністю, теоретичними засадами та історичними аспектами демографічної політики, дізнаєтеся про підходи та інструменти її реалізації, про основні її напрями з урахуванням кращого світового досвіду.

Демографічний розвиток тісно пов'язаний із історичним процесом. Демографічні явища та особливості демографічних процесів впливали та впливають на події історичного минулого та сьогодення, піднесення та занепад держав. Тому викладання даної дисципліни буде сприяти зростанню компетентності майбутніх істориків.

Актуальність дисципліни також обумовлена глибокою демографічною кризою, яка набула загрозливого характеру. Втручання держави у демографічні процеси є далеко не завжди виправданим, проте, у випадку сучасної України воно є необхідним. Україна

має дбати якщо не про остаточне вирішення демографічних проблем, то принаймні про суттєве пом'якшення негативних тенденцій.

2. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти компетентностей у сфері історії демографічного розвитку та демографічної політики, у т. ч. засвоєння знань щодо історії, теорії, та правових основ, принципів та технологій демографічної політики з урахуванням захисту національних інтересів, забезпечення сталого розвитку та подолання демографічної кризи. Вивчення дисципліни передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних історичних знань у здобувачів вищої освіти.

Завдання курсу:

- ознайомити здобувачів вищої освіти з сутністю, особливостями, теоретичними та методологічними засадами проведення демографічної політики, розглянути її моделі, сучасні теоретичні та практичні підходи до регулювання у демографічній сфері;
- навчити аналізувати нормативно-правові акти, стандарти у демографічній сфері;
- ознайомити з демографічною статистикою та навчити користуватися джерелами інформації у демографічній сфері
- ознайомити із історичним та сучасним світовим досвідом демографічного розвитку та демографічної політики;
- ознайомити із історією регулювання демографічних процесів в Україні та формуванням демографічної політики України у роки незалежності;
- навчити виявляти шляхи подолання демографічної кризи та мінімізації її соціальних наслідків.

3. Результати навчання:

- знати найважливіші факти історії демографічного розвитку світу та України;
- знати демографічні проблеми, які поставали в минулому, їх наслідки та спроби вирішення;
- розуміти контекст і причини демографічних проблем;
- розуміти контекст і причини проведення демографічної політики;
- вміти працювати з архівними та іншими історичними джерелами, які торкаються питань демографічної історії;
- мати більш глибокі знання про матеріали переписів населення України та зарубіжних країн;
- виявляти взаємозв'язки між демографічними процесами та подіями історії України та світової історії;
- аналізувати демографічні процеси в історії України у європейському контексті;
- здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

4. Структура курсу

ЛЕКЦІЇ

1. Теоретичні засади демографічного розвитку

- 1.1. Поняття та сутність демографії, демографічних процесів та демографічного розвитку.
- 1.2. Типи демографічного розвитку.
- 1.3. Збір демографічної інформації. Поточний облік населення. Проведення переписів населення
- 1.4. Зв'язок демографічного розвитку із соціальною сферою. Вплив демографічної кризи на систему соціального захисту

2. Теоретичні засади демографічної політики

- 2.1. Поняття та сутність та демографічної політики. Поняття державного управління демографічними процесами
- 2.1. Основні напрями демографічної політики. Пронаталістська політика та Політика стримування народжуваності
- 2.3. Класифікація методів демографічної політики

3. Елементи регулювання демографічного розвитку у первісному суспільстві

- 3.1. Первісне суспільство
- 3.2. Демографічний розвиток у доісторичні часи.
- 3.3. Регулювання чисельності населення у первісних громадах

4. Особливості регулювання демографічних відносин у Давньому світі, Середньовіччі та у Новий час.

- 4.1. Сільськогосподарська революція та демографічний вибух
- 4.2. Демографічна політика у державах Давнього світу та Середньовіччі
- 4.3. Історичні приклади політики подолання демографічного вибуху: Грецька колонізація
- 4.4. Формування концепцій демографічної політики у Новий час

5. Світовий досвід демографічного розвитку та демографічної політики у XX – на поч. XXI ст.

- 5.1. Загальні тенденції демографічний розвитку та демографічної політики
- 5.2. Демографічний розвиток та демографічна політика у європейських країнах
- 5.3. Демографічний розвиток та демографічна політика на пострадянському просторі
- 5.4. Демографічна політика в Індії
- 5.5. Демографічна політика у КНР

6. Демографічна політика в СРСР

- 6.1. Демографічна політика до Другої світової війни
- 6.2. Демографічна політика у роки Другої світової війни та після її завершення
- 6.3. Демографічна політика у періоди Відлиги та Застою
- 6.4. Демографічна політика у період Перебудови

7. Демографічна політика в Україні у роки незалежності

- 7.1. Демографічний розвиток України у роки незалежності. Фактори природних та міграційних втрат
- 7.2. Етапи демографічної політики. Пронаталістська демографічна політика на другому етапі
- 7.3. Демографічна політика у роки гібридної та повномасштабної війни (2014 – 2025 рр.). Прийняття Стратегії демографічного розвитку.

7.4. Моніторинг демографічних процесів в Україні у роки незалежності

8. Міграційні аспекти демографічного розвитку та демографічної політики в Україні

- 8.1. Поняття та сутність міграцій та управління міграційними процесам
- 8.2. Еволюція внутрішніх та зовнішніх міграцій в Україні у роки незалежності
- 8.3. Вплив міграцій на основні демографічні показники в Україні. Позитивні та негативні наслідки трудової міграції українців за кордон
- 8.4. Проблема біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Загострення проблеми в Україні після початку зовнішньої агресії

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

- 1. Історичний досвід демографічної політики
- 2. Сучасний світовий досвід демографічної політики та можливості його адаптації в Україні
- 3. Наслідки демографічної кризи для соціальної сфери
- 4. Визначення особливостей демографічного розвитку та міграційних проблем на місцевому рівні (області, районі, територіальній громаді)
- 5. Шляхи та напрями вирішення проблеми ВПО на загальнодержавному та місцевому рівнях
- 6. Українці, які отримали тимчасовий захист у ЄС: перспективи повернення на Батьківщину

КОМАНДНЕ / ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Командне / індивідуальне завдання «Розробка концепції удосконалення державного управління демографічними процесами на місцевому рівні» полягає у розробленні та захисті здобувачами вищої освіти проєкту місцевого або регіонального розвитку. Вітається робота в команді (5-7 осіб).

Форма проведення: розроблення, презентація та захист (відповіді на запитання, дискусія) командного / індивідуального завдання перед аудиторією (бажано використовувати MS PowerPoint).

Зміст індивідуального завдання:

На прикладі окремої території (територіальної громади, району, області), розробити концепцію проєкту на задану тему, результатом реалізації якого буде позитивний демографічний ефект, а також позитивні соціально-економічні наслідки для певної громади (району, області). Для представлення результатів виконання завдання необхідно заповнити відповідний шаблон, який розміщено у застосунку Teams MS Office та на дистанційній платформі Moodle.

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях рекомендується мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Активований аккаунт університетської пошти (student.i.p@nmu.one) на Microsoft Office365.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

6.2. Здобувач вищої освіти може отримати підсумкову оцінку з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та самостійної роботи складатиме не менше 60 балів.

Поточна успішність складається з оцінок за роботу на практичних заняттях (оцінюється 21 заняття, участь у занятті максимально може принести здобувачу вищої освіти 4 бали) та успішності за чотири колоквиуми (кожний максимально оцінюється у 4 бали). Отримані бали за практичні заняття та командне / індивідуальне завдання додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Підсумкове оцінювання	Залік відбувається у письмовій формі, екзаменаційні білети складаються з 25 тестових запитань. Кожний тест має один правильний варіант відповіді. Правильна відповідь на тестове запитання оцінюється у 5 балів. Максимальна кількість балів: 50
Практичні заняття	Практичні роботи максимально оцінюються у 40 балів (5 занять×8 балів / заняття)
Командне / індивідуальне завдання	Максимально оцінюються у 10 балів.

6.3. Критерії оцінювання практичних занять (практичні завдання, вправи, моделювання професійної діяльності): **8 балів:** отримано правильну відповідь, яка характеризує уміння / навички застосовувати знання в практичній діяльності; **6 балів:** отримано відповідь, яка характеризує уміння / навички застосовувати знання в практичній діяльності з незначними неточностями; **4 бали:** отримано відповідь, яка характеризує уміння / навички застосовувати знання в практичній діяльності із значними неточностями; **2 бали:** наведено відповідь, яка демонструє незадовільний рівень знань / навичок застосовувати знання в практичній

діяльності.

Критерії підсумкового оцінювання:

Підсумкове оцінювання проводиться у вигляді екзамену, який включає запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з **25 тестових завдань** із чотирма варіантами відповідей, одна правильна відповідь оцінюється в 2 бали (**разом 50 балів**).

Отримані бали за тестові завдання додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за підсумковою роботою здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів) що можуть використовуватися в освітньому процесі. Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»: <http://surl.li/alvis>.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки НТУ на Офіс365, відвідування групи дисципліни у Microsoft Teams, перегляд новин на Телеграм-каналі.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота у рамках дисципліни у застосунку Microsoft Teams та з дистанційним курсом «Основи соціальної роботи» (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно дисципліни мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи у Microsoft Teams.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим.

Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності.

Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби). Практичні заняття не проводяться повторно, ці оцінки неможливо отримати під час консультації, це саме стосується і колоквиумів. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно – в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6. Бонуси

Здобувачі вищої освіти, які регулярно відвідували лекції (мають не більше двох пропусків без поважних причин) отримують додатково 2 бали до результатів оцінювання до підсумкової оцінки.

7.7. Зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті

Здобувачі вищої освіти мають право на зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті, за окремими темами або видами навчальної активності із попереднім погодженням з викладачем дисципліни та гарантом освітньої програми. Визнання результатів здійснюється за наявності відповідних сертифікатів.

7.8. Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачам вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на ваші університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші

пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Основи соціальної роботи».

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Васильєва Н. В. Методологічні засади державного управління демографічними процесами як умови забезпечення сталого розвитку в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електр. журнал*. 2020. № 10. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/5.pdf.

2. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ: НІСД, 2018. 472 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Malynovska_Olena/Mihratsiina_polityka_hlobalnyi_kontekst_ta_ukrainski_realii.pdf.

3. Муц Л. Ф. Формування та реалізація державної міграційної політики: монографія. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2019. 418 с.

4. Населення України 2021. Демографічний щорічник / за ред. М. Тімоніної. Київ : Державна служба статистики України, 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_nasel%20_2021.pdf.

5. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький. Київ : НАН України, 2022. 552 с.

6. Овдін О. В. Вплив демографічної кризи на пенсійну систему України. *Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наук. праць*. Вип. 12. Дніпро : ДВНЗ «Приазов. держ. техн. ун-т», 2024. С. 353–368.

7. Овдін О. В. Державне управління демографічними процесами. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 312 с.

8. Овдін О. В. Державне управління демографічними процесами : огляд сучасної фахової вітчизняної літератури. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2021. № 4. DOI <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.4.33>.

9. Овдін О. В. Подолання демографічної кризи та її наслідків у місті Кривому Розі. *Інвестиції : практика та досвід*. 2021. № 7. С. 71–76. DOI <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.7.71>.

10. Овдін О. В. Поняття та категорії державного управління демографічними процесами. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. Т. 32 (71). 2021. № 3 С. 8–12. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/02>.

11. Овдін О. В. Проблема визначення чисельності населення України у контексті моніторингу демографічних процесів. *Інвестиції : практика та досвід*. 2021. № 10. С. 123–129. DOI <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.10.123>.

12. Позняк О. В. Проблеми реалізації імміграційної політики України. *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України: зб. матеріалів наук.-практ. конф* (19 груд. 2019 р.). Київ: НІСД, 2019. С. 63–68.

Додаткові

1. Даймонд Д. Колапс. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються. Київ : КМ-Букс, 2021. 688 с.

2. Даймонд Д. Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу. Київ : КМ-Букс, 2020. 464 с.

3. Овдін О. В. Вплив пандемії коронавірусу на смертність у провідних країнах Європейського союзу. *Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України : матеріали 18-ї регіональної науково-практичної конференції* (13 травня 2021 р., м. Дніпро). Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2021. С. 143–146.
4. Овдін О. В. Демографічна криза в Європейському Союзі на сучасному етапі. *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XXII регіональн. наук.-практ. конф.* 9 травня 2025 р., Дніпро: НТУ ДП, 2025. С. 22–24.
5. Овдін О. Демографічні аспекти розвитку Дніпропетровської області після завершення війни. *Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю* (м. Дніпро, 4 травня 2023). / за заг. ред. І. А. Чикаренко, Т.В. Маматової. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. С. 159-161. URL : <https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/konf.php>.
6. Овдін О. В. Процеси вимушеної української еміграції до країн Європейського Союзу (2022 – 2024 рр.) *Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : матеріали XXI наук.-практ. конф.* 9 травня 2024 р. Дніпро: НТУ ДП, 2024. С 97–99.
7. Панкова О. Чи повернуться українські біженці додому після війни? *Дзеркало тижня*. 2022. 22 груд. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/zalishitisja-chi-povernutisja.html>.
8. Плохій С. Російсько-українська війна: повернення історії. Харків : КСД, 2023. 400 с.
9. Соборність України: історія та сучасність : зб. наук. праць. Матер. Всеукр. наук. конф., м. Київ, 19 січ. 2023 р. / за ред. Ю. Ж. Шайгородського; упоряд.: З. В. Захожай, В. Д. Яремчук. Київ–Ніжин : Видавець Лисенко М. М., 2023. 208 с.
10. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ : Наукова думка, 2020. 255 с.
11. Фергюсон Н. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки. Київ : Наш формат, 2020. 144 с.
12. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним. Київ : Наш формат, 2018. 488 с.
13. Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття. Київ : Book Chef, 2022. 416 с.
14. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський, Я. Калакура, О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.

Інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua
2. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukrna.kiev.ua/ukmalib>
3. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
4. Національна Парламентська бібліотека України. URL: <http://www.nplu.kiev.ua>.
5. ЛигаБизнесИнформ. URL: www.liga.net.
6. Диалог.иА. URL: <http://dialogs.org.ua/theme.php>.
7. Центр Разумкова. URL: <http://www.uceps.org.ua/ua/section/International>.
8. Агентство гуманітарних технологій. URL: <http://www.aht.org>.